

تأثیر رهبری در بیداری امتها از دیدگاه قرآن

معصومه منتظری^۱

چکیده

ظهور اسلام که با نزول آیات نورانی بر قلب مبارک پیامبر (صل الله علیه و اله) آغاز شده، از پدیده‌های مهم تاریخی و از عوامل بیداری امتها در طول تاریخ عمر بشر به شمار می‌آید. در این تحقیق که به شیوه توصیفی تحلیلی و با استناد به منابع کتابخانه‌ای تألیف شده سعی شده به تأثیر وجود رهبران آگاه و با بصیرت و بینش که به لسان قرآن رهبران و پیغمبران می‌باشند که الگو و پیشوا برای مردم بوده و هستند، همیشه و همواره رسول و هادی عمده مردم بوده‌اند و نقش رهبری و هدایت در بیداری امتها را بر عهده داشته‌اند را مورد بررسی قرار دهیم. هدف از نوشتن تحقیق پیش رو اینگونه است؛ که با تأمل و تاسی گرفتن از آیات قرآن نقش خطیر و مهم رهبران الهی در جوامعی که با ظهور پیامبران دین را پذیرفته و بعدها به اسلام روی آوردند و مسلمان شدند را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

کلید واژه‌ها: رهبری، بیداری امتها، امامت.

^۱ طلبه سطح دو حوزه علمیه الزهرا

مقدمه

قرآن کریم گنجینه معارف و علوم الهی مدرسه انسان ساز و راهنمای سیروسلوک انسانها بسوی خداوند متعال است، خداوند حکیم که انسانها را آفریده برای آنها برنامه زندگی دنیوی و اخروی را طراحی کرده و در کتابی به نام قرآن که دارای تمامی اصول و عقاید، حدود احکام و شرایع را بطور جامع و کامل در بردارد رانازل کرده برقلب انسانهایی کامل وبرانگیخته از میان خودشان تا برای راهنمایی وهدایت آدمیان این مسئولیت خطیر و مهم را بر عهده گیرند.

از آنجایی که همیشه و در طول تاریخ حق و باطل در دوجبهه مقابل یکدیگر بوده و هستند، البته که راه مستقیم که همان راه حق است و برای پیمودن این راه شیطان طبق قسمی که در روز الست خورده برسر راه همه انسانها نشسته تا آنها نتوانند راه حق یا صراط مستقیم را بیمایند. و آدمی نمی تواند به تنهایی وباتکیه بر عقل خویش این مسیر سخت و پرفراز ونشیب را براحتی ودرستی طی کند. خداوند متعال برای این امر مهم که هدف خلقت نیز این بوده، که انسانها کمال را طی کنند و به غایت آن برسند رهبرانی الهی بر سر راه انسان ها قرار داده است.

هرچند که دراین مسیر همواره بین پیروان حق و باطل، عناد ها ودرگیریهایی صورت گرفته ودراین میان پیروان حق وحتی پیامبرانی راستین به ناحق بدست منافقین و کفار کشته شده اند.

در این پژوهش به دنبال بیان کردن این مطلب هستیم که وجود رهبران الهی در بین مردم برای پیمودن مسیر سعادت نیازی ضروری است که خداوند هم با توجه به این نیاز انسان ها رهبران الهی و پیامبران را در بین مردم قرار داده است.

بنابراین ضرورت دارد تا انسان ها با نقش این رهبران الهی درپیمودن مسیر سعادت آشنا شوند ، تا از مخالفت با آن ها مما نعت صورت گیرد و هرچه بیشتر این رهبران در جامعه تاثیر داشته باشند و انسا نها از وجود آن ها استفاده کنند.

درمورد موضوع تحقیق انتخابی پیشرو مقالاتی چون مقاله << نقش عنصر رهبری در بیداری امت‌های اسلامی از منظر قرآن کریم >> نوشته خانم زینب روستایی: در این مقاله به بررسی نقش رهبران الهی در جوامع اسلامی مبتنی بر گسترش نور حق پرداخته و مقاله << مطالعه جامعه شناختی نقش رهبری در شکل‌گیری و پیشرفت بیداری اسلامی >> نوشته خانمها فخری اسفستانی و عادلہ حیدری که به بررسی بیداری اسلامی با توجه به نقش رهبران الهی و امامان در جامعه‌های اسلامی دینی پرداخته است. اما وجه تمایز تحقیق ما علاوه بر نقش رهبران الهی در جوامع اسلامی به بیداری امتها از جمله بیداری اجتماعی، بیداری فرهنگی، بیداری دینی و بیداری سیاسی پرداخته شده است. با توجه به پیشینه موضوع طبق وعده و قانون الهی هیچ‌گاه و در هیچ عصر و زمانی زمین از حجت الهی خالی نمی‌ماند و خداوند همیشه و در طول تاریخ رسولانی را برای هدایت و رهبری بشر فرستاده و اکنون در عصر آخر الزمان زمین با نور الهی مهدی موعود زنده است چون او حاضر و غایب است، مانند خورشید پشت ابر فیض خود را به تمام موجودات زنده روی زمین می‌رساند به امید آن روز که او خواهد آمد و حکومت عدل الهی را در سرتاسر جهان برگزار خواهد کرد.

مفهوم شناسی

پیش از پرداختن به بحث‌های اصلی لازم است کلمات کلیدی و تاثیر گذار را که در این پژوهش مطرح است مورد بررسی لغوی و اصطلاحی قرار داده شود تا با روشن شدن مفاهیم آنها تبیین و توضیح هرچه بیشتر بحث ممکن گردد.

رهبری

از نظر لغوی؛ بمعنای پیامبری، واژه نبی بمعنای پیامبر امت بنابر قول مشهور ریشه این واژه کلمه "نبأ" بمعنای خبر است، یا به گفته راغب اصفهانی خبرهایی است که از نوعی اهمیت برخوردارند یعنی خبرهایی که فایده بزرگ دارند واز آنها علم یا ظن غالب حاصل می‌شود.^۱

راغب می گوید: ولأه وتوالی ان است که دو چیز چنان باشد که میانشان چیز دیگری نباشد، و بطور استعاره به نزدیکی ولأه وتوالی گویند. خواه در مکان باشد، خواه صداقت یا نصرت یا اعتقاد باشد.^۲

وُلّی: بمعنی سرپرست و اداره کننده امر و نیز به دوست و یاری کننده هم گفته می شود. همچنانکه در ذیل ایه: (الله ولی الذین امنوا) می فرماید: (خداوند ولی و سرپرست کسانی است که ایمان آورده اند) فرموده: ولی از (ولی) است بمعنای: نزدیکی بدون فاصله و او کسی است که به تدبیر امور از دیگری احق و سزاوارتر است.^۳

به رییس قوم والی گویند که به تدبیر و امرونی امور نزدیک و مباشر است، به اقا مولی گویند که به امر بنده سرپرستی و مباشرت می کند، به بنده مولی گویند که با اطاعت مباشر امر مولی است، واز ان است ولی یتیم که مباشر مال یتیم و اداره او است.^۴

امه

امه: از نظر لغوی، بدان هر چیزی که دیگر چیزها به ان می پیوندند عرب ان را

(ام) می گویند.

^۱ راغب مفردات ص ۵۲ و ۵۴

^۲ همان ص ۸۸۵

^۳ طبرسی، تفسیر مجمع البیان، ج ۲، ص ۱۶۴

^۴ فیومی، المصباح المنیر، ج ۱، ص ۳۴۶

امه : هر جماعتی را گویند که چیزی (وجه اشتراکی) آنها را گرد هم آورده باشد، یا دین مشترک یا زمان مشترک یا مکان مشترک چه این اشتراک با اختیار خودشان

باشد چه قهری باشد^۱

از نظر اصطلاحی : واژه‌ای با برد معنایی وسیع که می‌تواند جامع مفاهیمی چون قوم، قبیله، عشیره گروه‌های نژادی نظیر ملت یا جامعه‌ای مذهبی که تحت لوای هدایت یک پیامبر قرار داده باشد این واژه بار اسلامی دارد ولی با این وصف در قرآن به غیر مسلمانان اطلاق شده است^۲

بیداری

این کلمه در مقابل خواب بکار برده می‌رود و به حالتی که انسان هوشیار و آگاه است و می‌تواند مہیای کار و تلاش باشد می‌گویند، در قرآن کریم این واژه با کلمه (نشور) در مقابل (نوم) آمده است که نشور بمعنای پخش شدن مردم در روز برای کار و تلاش است (هوالذی جعل لکم اللیل لباسا والنوم سباتا و جعل النهار نشورا) او کسی است شب را برای شما لباس و خواب را مایه آرامش و روز را مایه حرکت و نشور قرار داد^۳

رهبری از دیدگاه شیعه

از آنجا که گفته شد رهبران الهی نقش مهم و اساسی در هدایت مردم را بر عهده دارند بعد از غیبت امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه شریف) این وظیفه بر عهده فقیهان جامع الشرایط در جامعه است، با این تفاوت که امامان دارای علم لدنی و عصمت می‌باشند، اما فقیهان با کسب شرایط اجتهاد، علم، تقوا، عدالت و سیاست و مدیریت درمسند جامعه اسلامی قرار دارند، مساله ولایت فقیه که بعد از امام معصوم

^۱ راغب، مفردات، ج ۱، ص ۷۶

^۲ جواد املی، ولایت در قرآن، ج ۱، ص ۲۶۱

^۳ فرقان : ۴۷

نباشد، کسی که می‌خواهد (حدود) جاری کند، یعنی قانون جزای اسلام را به مرور اجرا گذارد متصدی بیت‌المال دخل و خرج مملکتی شود، خداوند اداره امور بندگان را به او بدهد باید معصیت کار نباشد، بنابراین نظریه شیعه در مورد طرز حکومت و این که چه کسانی باید عهده دار آن شوند در دوره رحلت پیامبر (صل الله علیه و اله) تا زمان غیبت واضح است، به موجب آن امام باید فاضل و عالم به احکام و قوانین و در اجرای آن عادل باشد. اکنون که دوران غیبت امام زمان (علیه السلام) پیش آمده و بناست احکام حکومتی اسلام باقی بماند، لکن آن خاصیت حکومتی را که از صدر اسلام تا زمان حضرت صاحب (عج الله تعالی فرجه الشریف) موجود بوده برای بعد از غیبت امام هم قرارداده است این خاصیت که عبارت می‌باشد از: علم به قانون و قوانین، عدالت داشتن که در عده بی شماری از فقهای ما دیده می‌شود، اگر با هم اجتماع کنند می‌توانند حکومت عدل عمومی در عالم را تشکیل دهند.^۱

۱ خمینی، ولایت فقیه، ۵۰۰-۴۷

نتیجه گیری

نتیجه گیری از آنجا که به خوبی می دانیم اطاعت خداوند و پیامبرش و امامان معصوم (علیهما السلام) بر هر مسلمانی واجب است، طبق آیات متعددی که در قرآن آمده که به این مطلب مهم اشاراتی بطور صریح شده است، دلیل پیروی از این هادیان راه که خداوند بر آن تاکید دارد اینکه ایشان دارای مقام عصمت هستند(مقام عصمت نه اینکه آن رهروان توانایی گناه کردن نداشته باشند، خیر بلکه ایشان با اختیار خود یک لحظه فکر خطا یا گناه را نمی کنند که اصلا طرف آن هم نمی روند) پس ایشان که لایق این سرپرستی و ولایت از طرف خداوند بر مردم شدند و مسئولیت هادیان و رهبران در جامعه را بر عهده گرفتند بنابراین همیشه از ناحیه خدا حجتی در زمین وجود دارد تا حلال و حرام دین را به آنها آموزش دهد تا انسانها را به همان راه مستقیم که مسیر الله است ببرند و به سر منزل مقصود برسانند. و در عصر حاضر آخرین عصاره حجج الهی در زمین باقی است و غایب تا روزی که بشریت جهان آمادگی حضور امام را داشته باشند او ظهور خواهد کرد. آنگاه وعده الهی خدا که فرمود زمین وارث مستضعفان خواهد شد به تحقق خواهد رسید.

منابع

*قران کریم

*نهج البلاغه

کتب فارسی

۱- اراکی، محسن، امامت در قرآن، قم: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری، گروه نشر معارف، چاپ دوم، ۱۳۹۳، ه. ش.

۲- ابراهیم زاده، عبدالله، دین پژوهی قم: تحسین، ۱۳۸۳، ه. ش.

۳- ابراهیم زاده، عبدالله، صفر علی پور، حشمت الله امامت و رهبری، قم: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی نمایندگی ولی فقیه، ۱۳۷۶، ه. ش.

۴- جوادی آملی، عبدالله، ولایت در قرآن پژمان: مرکز نشر فرهنگی رجا، چاپ سوم، ۱۳۶۹، ه. ش.

۵- حلی، حس بن یوسف، کشف المراد فی شرح تجدید الاعتقاد، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۰۷ ه. ق

۶- حسن زاده، جعفر، ولایت و امامت، بی جا: ناشر زایر رضوی، ۱۳۸۹، ه. ش.

۷- خمینی، روح الله، مصباح الالهاده، تهران: موسسه تنظیم نشر آثار امام خمینی، ۱۳۸۶، ه. ش.

۸- _____، ولایت فقیه، بیروت و تهران: موسسه تنظیم نشر آثار امام خمینی، ۱۳۴۸ و ۱۳۵۶ ه. ش.

۹- اصفهانی، ابوالقاسم حسین ابن مفصل، مفردات الفاظ قران تهران، سبحان، ۱۳۸۶، ه. ش.

۱۰- سبحانی تبریزی، جعفر، ولایت تشریعی و تکوینی درقران مجید قم: موسسه امام صادق ع، چاپ دوم، ۱۳۸۵، ه ش.

۱۱- شیداییان، حسین، عوامل معنوی و فرهنگی دفاع مقدس، قم: زمزم هدایت، ۱۳۸۶، ه ش.

۱۲- صدوق، محمدبن علی، معانی الاخبار بیروت: دارلمعرفه، ۱۴۱۸، ه ق.

۱۳- طوسی، محمدبن حسن، النهایه فی مجرد الفقه والفتوی، بی جا، مؤسسه امام هادی (ع)، ۱۴۰۰، ه ش.

۱۴- طبرسی، احمدبن علی، ترجمه و نشر کتاب احتجاج، تهران: دارالکتاب الاسلامیه، ۱۳۸۱ ه ش.

۱۵- طبرسی، فضل ابن حسن، تفسیر مجمع البیان، ترجمه: محمد بیستونی، بیروت: موسسه الاعلمی للمطبوعات، ۱۴۱۵ _ ۱۹۹۵ م.

۱۶- طباطبایی، محمد حسین، شیعه در اسلام طبع جدید، بی جا: مرکز چاپ نشر تبلیغات اسلامی، موسسه بوستان کتاب، سال ۱۳۸۸ ه ش.

۱۷- کلینی، محمد ابن یعقوب ابن اسحاق، اصول کافی، تهران: کتابفروشی علمیه اسلامی ۱۳۶۹، ه ش.

۱۸- کریمی، جعفر، امامت از دیدگاه عقل و نقل، تهران: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی نمایندگی ولی فقیه، ۱۳۷۹، ه ش.

۱۹- مطهری، مرتضی، مجموعه آثار مقدمه ای بر جهان بینی اسلامی، بی جا: صدرا، ۱۳۹۰، ه ش.

۲۰- _____، استاد مطهری و روشنفکران، بی جا: صدرا، ۱۳۷۷، ه ش ۲۱- _____

، جامعه و تاریخ، تهران: صدرا، ۱۴۰۴ ه ش.

۲۲- معرفت، محمد هادی، ولایت فقیه قم: موسسه فرهنگ تمهید، ۱۳۷۷ ه ش

۲۳- مدرسی، محمد تقی ، تفسیر هدایت ، قم :آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهشهای اسلامی، چاپ اول، ۱۳۷۷ ش.

کتب عربی

۲۴- ابن منظور، محمد بن مکرم ، لسان العرب بیروت : دارالاحیاء التراث العربی، چاپ سوم، ۱۴۱۲ ق .

۲۵- الزبیدی، مرتضی ، تاج العروس من جواهر القاموس، بیروت : دارالفکر، ۱۳۰۷ ه ق.

۲۶- آجری، ابوبکر محمد بن حسین بن عبدالله ، اخلاق العلماء ، دمشق، بی نا ، ۱۳۹۲ ه ق، ۱۹۷۲ م .

۲۶ _ فیومی ، احمد ابن محمد ، المصباح المنیر ، بیروت : المكتبة العصریه ، ۱۴۲۸ ه ق.